Jolsvai András

Eperszezon II.

4.

Zimmerl József lassan megérkezik vendéglősi pályája félévszázados ünnepéhez, de még ma sem tud egy rántottát sem összeütni. Mentségére legyen mondva, sosem tanulta ezt a szakmát, rögtön a csúcson kezdte, ott meg, elég, ha az ember azt tudja, mennyi hat krajcár meg hét krajcár, és jól válogatja meg a munkatársait. Zimmerl József éppen ehhez a két dologhoz értett hibátlanul.

Kádárnak tanult egyébként, s ha a dolgok békésebben alakulnak, talán az is lett volna belőle, kádármester, ahogy az apjából, a nagyapjából meg a dédapjából is, hogy az ükapjáról már ne is beszéljünk. Pedig beszélnünk kell róla, mert éppen az ükapja, Hans Dietrich Zimmerl volt az, aki valamikor az ezerhétszázas évek negyedik évtizedében felkerekedett, hogy elhagyva szülőfaluját, új hazát keressen magának. Ezrek és ezrek tették ezt akkoriban, ezrek és ezrek indultak el távoli, német nyelvű vidékekről, hogy a Habsburg-uralkodó (akkor éppen uralkodónő, de ez mellékszál) kedvezményeit kihasználva életet leheljenek a törökök által (legyen ez inkább okán) elnéptelenített országrészekbe. A magyar közbeszéd később egyöntetűen sváboknak nevezte az érkezőket, indokolatlanul, hiszen – bár voltak közöttük echte svábok is – többségük Bajorországból meg Elzászból érkezett, s megesett, hogy két újjászülető falu „sváb" lakói nem is értették meg egymást, annyira más (német) nyelvet beszéltek.

Hansit a véletlen meg a lendület egészen Temesvárig röpítette: szerencséjére. A nemrég végleg visszafoglalt város akkor lett a frissen szervezett határőrizeti-közigazgatási egység, a Bánság fővárosa, mely közvetlenül a korona irányítása alatt állt. Mária Terézia hű tábornokát, Claude Florimont de Mercyt nevezte ki a térség élére. Akiről hamar kiderült, hogy építeni is tud, nemcsak rombolni. (Ez meg legyen inkább csatát nyerni, a békesség kedvéért.) Mercy tábornok nagyszabású terveket készíttetett a város felvirágoztatására (a törökök mellett egy tűzvész is segített benne, hogy a múlt ne nagyon korlátozza őt), fontos intézményeket építtetett, új lakónegyedeket hozott létre, és betelepített egy városrésznyi „svábot", közöttük hősünk ükapját, aki megtalálta a számítását és a lelki békéjét a délvidéki városban: megbecsült kádármester lett belőle. Idővel megnősült és gyermekeket nemzett, akik továbbvitték a mesterséget és szerteágaztatták a családot. Temesvár másfél évszázadon át az egyik legdinamiku-

sabban fejlődő város volt a Kárpát-medencében, s fejlődésének dinamizmusát az sem lassította, hogy 1860-tól visszakerült a Magyar Koronához.

Hősünk tehát egy elzászi gyökerű magyarországi sváb családba született bele, méghozzá egy kilencgyermekes kádármester, Ferdinand Zimmerl családjába – apja volt az utolsó előtti céhmester a temesvári kádárcéh történetében –, hetedikként: ez a jogállás tökéletesen megfelelt a természetének. Fiúként is ötödik volt, s mint ilyen, felmenői már nem nagyon ambicionálták, hogy maga is ezt a mesterséget folytassa – oda se fért már a hordódongákhoz a többiektől -, de minthogy édesanyja, Zuber Mária még egy öccsöt meg egy húgot is szült József születése után, a legkisebbekre óhatatlanul irányuló erősebb reflektorfény is elkerülte.

Zimmerl József ezt egyáltalán nem bánta. Ő nem akart egyről a kettőre jutni, nem akart elérni valamit, legszívesebben folyton heverészett volna a városszéli mezőkön, szájában egy fűszállal, és figyeli a felhők meg a madarak mozgását. Persze, szorult bele annyi kötelességtudat – végre is sváb volt maga is, ami, mint már láthattuk, esetünkben elzászit jelent –, hogy hasznossá tegye magát a ház körül, az istállóban vagy – a munka dandárjakor – a műhelyben is, hogy a család ne tartsa őt afféle mihaszna kenyérpusztítónak, de ez irányú tevékenységét nem vitte túlzásba. Szeretetreméltó, barátságos, jókedvű ifjú volt, mindenkivel megtalálta a hangot, de egy idő után senki se vette őt túlságosan komolyan. Ja, a Zimmerl Szepi, hát abból se lesz soha semmi, legyintettek a lányos anyák, és óva intették a lányaikat tőle. (Szerencsére azok nemigen intődtek óva: ha belenéztek azokba az ábrándos, kék szemekbe, elő-előfordult, hogy megszegték az anyai tilalmakat. Arról nem is beszélve, hogy az anyák önmaguk elé eleve sem állítottak efféle tilalomfákat: úgyhogy a Zimmerl fiú serdülőkora óta nem is szenvedett semmilyen hiányban. Igaz, nősülni nem nősült, de efféle konstellációkban nem is fűlt hozzá a foga egyáltalán.)

Hogy a városi közönség ilyen elnéző fejcsóválással állt hozzá a hetedik Zimmerl gyerek történetéhez, természetes, hogy a család még ennél is megértőbben viseltetett iránta. „Későn érő típus. Hagyni kell, majd kiforrja magát!" Még a nagyobb testvéreit vasszigorral terelgető atya is ezen a véleményen volt, ha a Szepi került szóba. De egyébként is, elég ritkán került: egy ilyen nagy családban, amelynek feje még terhes közéleti feladatokat is ellát, annyi minden történik egyetlen nap alatt, amennyi másoknál hetekig nem. Úgyhogy ha az ember akarja, szép nyugodtan ellavírozhat a háttérben, fő, hogy a vacsorára időben hazaérjen. Ez a szerep tökéletesen megfelelt hősünknek.

Zimmerl József huszonnégy éves volt 1848-ban. A forradalom hírei meglehetősen szűrve érkeztek meg Temesvárra, a város mindvégig a

császáriak kezén volt, az egyetlen veszély, ami hősünket fenyegette, hogy besorozzák svarcgelb katonának, de ezt az atyai pénztárca és társadalmi rang könnyűszerrel elhárította. Temesvár csöndes és dolgos város maradt negyvenkilenc nyaráig, legfeljebb az ivók mélyén feszültek egymásnak a sváb, román, szerb és magyar indulatok a külvilág eseményeinek hatására, de komoly atrocitás nem történt. Amikor a felkelő seregek – voltaképpen a szabadságharc utolsó harci cselekményeként – megostromolják a várost, az erőd védői könnyűszerrel visszaverik a támadást. Úgyannyira, hogy a külvárosok lakóit nem is igen érintik az események. Temesvár-Fabrikban – ezt a helyet valaha német városnak is hívták – ugyanolyan békésen zajlanak a napok, mint korábban. A temesvári csata napján Ferdinand Zimmerl az utolsó abroncsokat teszi fel az idei hordókra – itt van a szüret a nyakakon –, Szepi pedig kora reggel eltűnik a Béga egyik holtágában, hogy egyik kedvenc foglalatosságának, a pákászatnak hódoljon. Ott tölti az egész napot, merengve, bámészkodva.

Szürkületkor dragonyos csapat tűnik fel az úton, az egyik lovas a közelébe rúgtat, és megkérdezi a férfit, látott-e erre menekülőket, Szepi azt mondja, nem, erre nem járt senki, a lovasok nagy port felverve elvágtatnak. Kisvártatva egy sebesült honvédtiszt jelenik meg a jegenyék mellett, a balkeze vérzik, az egyik lábát is húzza. Üldözik, mondja Szepinek, segítene-e neki átjutni valahogy a folyón. Zimmerl József abban a pillanatban csinálja meg a szerencséjét. Ennek persze még maga sincsen tudatában, ösztönösen cselekszik, eszébe sem jut, hogy azt mérlegelje, veszélybe sodorja-e magát vagy sem, vagy azon mélázzon el, hová is tartozik ő, temesvári svábként, a sárga-feketékhez vagy a piros-fehér-zöldekhez, mindez, mondom, eszébe sem jut, itt van egy ember, aki segítségre szorul, hát segítsünk neki, ennyit gondol csupán, nem is gondol, csak érez, s már nyújtja is a pálinkás butykost a férfinak. Aztán a maradék pálinkával kitisztítja a sebet, az ingéből tépett gyolccsal bekötözi, szel egy karaj szalonnát, kenyeret, hagymát vág hozzá, és a tiszt felé nyújtja. Aztán már csak meg kell várni, hogy megjöjjön az este. Zimmerl Szepi úgy ismeri a környéket, mint a tenyerét, csavargott erre gyerekkora óta eleget, tudja, hogyan kell közlekedni a mocsaras ártéren, tudja, hol vannak a gázlók, könnyűszerrel elkalauzolja a tisztet a senki földjére, távol a várostól – onnan már elérhető a török határ. Útközben nem beszélnek, nehogy felhívják magukra a figyelmet, egy-egy suttogó hang hallatszik csak, itt balra, ott jobbra, vigyázzon, mélyül, effélék. Amikor átérnek, a tiszt a kezét nyújtja, előbb a jobbot, köszönetképpen, aztán a balt, abban egy bársonyzacskót tart.

– Az Isten áldja meg, barátom. Sosem fogom elfelejteni, amit értem tett.

Szepi zsebre vágja a zacskót, el is felejti rögtön, csak másnap nézi meg, a szütyőben tíz Napóleon-arany van. Az egy egész kis vagyon. Azért már egy takaros házat vehet az ember.

5.

Zimmerl József egy vendéglőt vett belőle. Mit vendéglőt, egy egész fogadót: komoly, városszéli szálát, jó hírűt, az Aradra vezető országút torkolatánál. Szepi jól ismerte azt a helyet, kóborlásai végén gyakran betért oda egy-egy pohár borra korábban is, meg azért, hogy hallgassa az utazók, mesteremberek, jövő-menő népség történeteit. Ezen az augusztusvégi napon is (mely csak kettővel követte az imént elbeszélt augusztusvégi napot, amikoris oly váratlanul megacélozódott hősünk anyagi helyzete) éppen ezt cselekedte. Meglepetésére a kocsmároson kívül senki sem volt a teremben. A kocsmáros pedig – ötvenes, nagy bajuszú, sötétbőrű rác, Vujadinovics nevű – a kármentő oldalának dőlve zokogott. Zimmerl József még sosem látott felnőtt férfit sírni, nem is tudta, mitévő legyen, somfordáljon ki észrevétlenül vagy üljön le a sarokban, mintha semmit se vett volna észre, esetleg kérdezze meg, mi a baj, és hogy miben segíthetne: végül csak toporgott a küszöbön, egyik lábáról állva a másikra. A kocsmáros, amikor észrevette, hirtelen kihúzta magát, kitörölte a könnyet a szeméből, és rutinszerűen megkérdezte.

– A szokásosat?

Zimmerl József bólintott.

A kocsmáros kitöltötte a bort egy üvegbe, fogott két ónkupát, aztán letelepedett a vendége mellé.

Felhajtottak egy fél meszelyt, aztán Vujadinovics úr sóhajtott egy nagyot, és azt mondta.

– Megszökött az asszony!

– Meg? – kérdezett vissza Szepi, hogy időt nyerjen.

– Egy huszártiszttel, ráadásul.

– Majd visszajön!

– Nem jön az vissza soha többé! Nem szeretett itt élni, velem.

Kiderült aztán, újabb pohár borok után, hogy ez csak a bajok egyik fele, mert a huszárok ráadásul elvitték a kasszát is magukkal, egy árva peták nem sok, annyit se hagytak. Aztán jöttek a császáriak, átkutatták az egész fogadót, pincétől a padlásig, a huszárokat keresve, és hogy nem találták őket, bosszúból csapra verték az összes hordót, s aztán még a lovakat is elrekvirálták az istállóból. Úgyhogy most itt állunk ősz elején, és se pénz, se ló, se bor, se nő.

– Elegem van az egészből! – csapott az asztalra a kocsmáros. – Ha kapnék hat aranyat érte, itt hagynám ezt a kócerájt, de azonnal!

Zimmerl József akkor felállt, elővette a bugyellárisát, és kipengette az asztalra az aranyakat. Később, amikor ez a történet már családi legendává nemesedett, úgy magyarázta váratlan tettét, hogy egyszerűen csak megsajnálta a kocsmárost, és segíteni akart rajta. De az igazság az, hogy maga sem tudott magyarázatot adni e cselekedetre. Ösztönösen járt el, a maga számára is váratlanul.

Így lett vendéglős a Zimmerl Szepiből, egyik pillanatról a másikra.

A következő évekre aztán mindig nevetve emlékezett öreg korában. Pedig első látásra nem sok nevetnivaló akadt azokon az éveken. Zimmerl József hályogkovácsként téblábolt új birodalmában, melléfogás melléfogást követett, csak az nem csapta be, aki nem akarta, a marhakupecektől a borkereskedőkig, a szállást kérő – és fizetés nélkül távozó – vendégektől a vigécekig, ráadásul a családja is kitagadta, micsoda egy foglalkozás az, tányérhordónak állani, amikor az embernek lehetne rendes szakmája is: kádár, mint a felmenői. Szepi derűs nyugalommal viselte a csapásokat, s ha főzni nem is tanult meg soha, lassan-lassan belejött a vendéglősdibe: már meg tudta különböztetni a borjút a marhától felsál formájában is, már könnyen váltotta fejben a török dénárt meg a florentinust, már tudta, honnan kell bort rendelnie, s honnan sört, s eligazodott a vendégek lelkében is. Voltaképpen ezért tartott ki a legnehezebb időkben is, mert szeretett elálldogálni az asztalok mellett, belehallgatni a történetekbe, ismeretségeket kötni, röviden szólva, mert szerette, amit csinál. És persze borzasztó nagy szerencséje volt már megint: míg Magyarország Csipkerózsika-álmát aludta ezekben az évtizedekben, Temesvár – mely közvetlenül Bécsnek volt alárendelve – töretlenül fejlődött. Gyárak, üzemek, boltok, vásárcsarnokok nyíltak, a lakosság megháromszorozódott, amolyan bezzeg-település lett belőle, ilyen az, ha értő kezek intézik a dolgokat, nem ezek a semmirekellő magyarok, akik csak rebelliót tudnak csinálni, de egy rendes vasútvonalat nem. Zimmerl József egy városszéli, kifosztott fogadót vásárolt magának negyvenkilencben, és egy Belváros-közeli, felkapott éttermet adott el hatvannyolcban, hogy Pestre költözzék - a legjobb pillanatban tehát: akkor, amikor a magyar ikerfőváros nekilendült, hogy csökkentse a távolságát Bécstől.

Ezekben a temesvári évtizedekben alakult ki Zimmerl Szepiben a meggyőződés, hogy a jóisten – a jóisten tudja, miért – rajta tartja a szemét, és szeretettel egyengeti lépéseit. Nem tudta okát adni, mivel érdemelhette ki ezt a megtiszteltetést, de ezen nem is törte túlságosan a fejét. Így volt és kész: és mert így volt, nemigen törte a fejét más dolgokon se. Könnyen és egyszerűen döntött a legnehezebbnek látszó kérdésekben, és sosem volt

oka megbánni a döntését. Ösztönösen határozott, a megérzéseire hallgatva, ő úgy magyarázta később, hogy egy belső hang parancsait követte csak. És mert amibe fogott, azt sikerrel véghez is vitte, egy idő után nemcsak maga volt meggyőződve róla, hogy pertuban van a jóistennel, hanem a környezete is. Zimmerl Szepi huszonnégy éves koráig afféle tengő-lengő legény volt csak, egy későn érő siheder, akinek elég, hogy él bele a világba, akinek úgy esik, ahogy puffan, akinek mindenütt jó, de a legjobb nem otthon – és alig tíz év múlva jómódú, megbecsült polgára a városnak, akinek adnak a szavára, akit a (korlátozott jogkörű) tanácsba is beválasztanak, pedig adófizetőként virilistaként is helyet kaphatna ott. Addigra a családja – felmenők és oldalág, mert bár már áthaladt az emberélet útjának felét jelző sorompó alatt, maga még nem adta nősülésre a fejét, noha jelentkezőben nem volt hiány – rég megbocsátotta ifjúkori ballépését – amiről hamarosan kiderült, hogy a lehető legjobb lépés volt a Zimmerlek életében, mióta a Bánságba költöztek. Egy idő után a Szomjas utazóhoz címzett fogadó lett a családi ünnepek központja, ott estek az esküvők, keresztelők, halotti torok, születésnapok, és Szepiből, szinte észrevétlenül, afféle árnyékcsaládfő lett. Tőle kértek kölcsön a sógorok, ha megszorultak, az ő tanácsát fogadták meg, ha nagyobb vállalkozásba kezdtek, és a húga az ő áldását várta házasságához. Szepi nem vágyott erre a szerepre, de beletanult hamar – és, őszintén szólva, nem volt ellenére. Amikor elkezdte ezt az ölébe pottyant fogadósdit, kicsit tartott tőle, hogy áll majd a kezében a karmesteri pálca – korábban nem volt ilyen helyzetben soha – hogyan irányítja majd a rábízott embereket, ráadásul egy olyan terepen, ami jószerivel ismeretlen az ő számára is. De aztán, amikor az első szakácsa – aki, mellesleg szólva, afféle botcsinálta szakács volt csak, Damjanich parancsolta át utászból tábori szakáccsá egy emlékezetes visszavonulás alkalmából, s amikor a többiek letették a fegyvert, ő a magáét – a fakanalat – megtartotta, hogy futtában valami polgári foglalkozás után nézzen: így nyitott be, a lehető legjobb pillanatban, a Szepi fogadójába – amikor tehát ez a szakács, bizonyos Herecsény, megkérdezte tőle, tegyen-e még sót a pörköltbe vagy sem, Szepi komoly arccal nézett a semmibe, aztán megnyalta a bal kezének mutatóujját, és azt mondta, tegyen. A szakács tátott szájjal nézte, mit művel a gazdája, aztán azt kérdezte: – Meg se kóstolja, tekintetes uram?

– Én nem a kezemmel főzök, vagy a számmal, barátom, hanem a szívemmel! – válaszolt komoly arccal Szepi, akiről aztán hamar elterjedt városszerte, hogy az ő főztjének párja nincs, pedig közelébe se megy az edényeknek.

Könnyen születnek a legendák, csak arra kell vigyázni, nehogy leromboljuk őket.